

Bob van der Stok

Rudy Burgwal

DE INDISCHE EN INDONESISCHE STRIJD TEGEN DE NAZI'S

Sportheelden, Spitfires en Soldaten van Oranje

Van de Engelandvaarders, oorlogsvliegers en verzetsmensen blijkt een opvallend deel afkomstig uit Nederlands-Indië. De weerstand tegen de Duitsers was niet alleen het werk van autochtone Nederlanders. Maak kennis met een aantal dappere mensen uit Indië.

Door Herman Keppy

Wanneer de Duitsers op 10 mei 1940 Nederland binnenvallen, is een direct merkbaar effect dat het vrijwel meteen gedaan is met het post- en bankverkeer tussen de koloniën en het verre 'vaderland'. Hoe het familie en vrienden vergaat aan de andere kant van de oceaan wordt pas na – in veel gevallen ver na – de oorlog bekend.

In Nederland wonen er aan het begin van de oorlog enige tienduizenden Indo-Europeanen of Indo's; duizenden in Indië geboren Nederlanders zonder een druppel Indonesisch bloed – ook wel

totoks genoemd – en zo'n achthonderd tot duizend Indonesiërs. De grootste concentratie woont in Den Haag. Relatief veel van hen zullen actief worden in de strijd tegen de nazi's.

Soldaat van Oranje

Om met de totoks te beginnen. Nederlands beroemdste oorlogsheld is Erik Hazelhoff Roelfzema, de Soldaat van Oranje. Hij is geboren in Nederlands-Indië, net als de drie anderen uit zijn groep die bekend staat als Contact Holland: Chris

Anton Schrader

Krediet, Peter Tazelaar en Bob van der Stok. De laatste wordt in Engeland opgeleid tot oorlogsvlieger en klimt op tot *squadron leader* van het 'Nederlandse' 322 Squadron. Hij is een van de meest gedecoreerde Nederlanders ooit. Evenals in het geval van Hazelhoff Roelfzema leidde Van der Stoks autobiografie tot een film, *The Great Escape*. Die film handelt over de spectaculaire ontsnapping van een groep geallieerde gevangenen uit Stalag Luft III.

Inzameling voor het Spitfirefonds.

Bob van der Stok is een van de meest gedecoreerde Nederlanders ooit

De vier vrienden zijn niet de enigen uit Nederlands-Indië. Van de Engelandvaarders die zich aansluiten bij de geallieerden is 34 procent geboren in Zuid-Holland, Noord-Holland staat tweede (22 procent) en op nummer drie: Nederlands-Indië (11 procent).

Tot categorie drie behoort ook de Indische Engelandvaarder Rudy Burgwal. Hij krijgt zijn militaire opleiding in onder meer Canada, wordt Spitfire-piloot en schiet in die hoedanigheid 17,5 V1 uit de lucht – die halve omdat niet zeker is of hij of een collega de voltreffer plaatst. Daarmee is hij onder alle Nederlandse oorlogsvliegers de topscorer, op zijn Engels, een Ace.

Rudy's ouders wonen in de Haagse Populierstraat, na het vertrek van hun zoon ruimen zij er plaats in voor een familievriend die zij nog kennen uit Surabaya. Zijn naam is Anton Schrader, hij is Indisch net als zij. Vanuit de Populierstraat coördineert Schrader slim opgezette boottochten over de Noordzee naar Engeland. Niemand anders slaagt erin meer Engelandvaarders veilig over de Noordzee te loodsen – 38 in totaal, zelfs nog in 1943 als die vluchtroute nauwelijks meer wordt gebruikt.

Spitfirefonds

Er zijn overigens tijdens de oorlog 900 Nederlanders verbonden aan de Engelse luchtmacht, 209 van hen zijn afkomstig uit Nederlands-Indië. Het materieel waarmee ze vliegen is, opmerkelijk genoeg, vaak bekostigd uit het geld dat in hun vaderland is gecollecteerd.

Al in mei 1940 staan her en der in Indië mensen op die geld inzamelen voor de Nederlandse oorlogsinspanning in Europa. Het resulteert in meerdere 'Spitfirefondsen'. Voordat de Japanners binnenvallen wordt in totaal ongeveer 21 miljoen gulden bijeengebracht door particulieren en bedrijven. Van dat geld worden inderdaad een stuk of honderd Spitfires gekocht, maar ook enkele tientallen bommenwerpers, een hospitaalvliegtuig, een torpedootjager, en meer.

Evy Poetiray

Pierre Versteegh

Voordat de Japanners binnenvallen wordt 21 miljoen gulden bijeengebracht voor de 'Spitfirefondsen'

Op 13 augustus 1944 begeleiden twee Spitfires RAF-bommenwerpers die op weg zijn naar Duitse doelen in Frankrijk. Een van die Spitfires krijgt motorpech en de piloot moet terugkeren naar de basis. De piloot van de andere Spit, Rudy Burgwal, besluit ter bescherming met zijn kameraad mee terug te vliegen. Maar als die veilig landt, is Burgwal verdwenen. Dagen later blijkt zijn kist bij Saint Isle in Frankrijk door afweergeschut te zijn neergehaald. Burgwal, men houdt hem voor een Engelsman, is met alle eer begraven door de bevolking van Saint Isle.

Behalve totoks en indo's vliegen er tijdens de oorlog ook twee Indonesiërs in Britse dienst: Raden Abdoel Halim Perdanakoesoema en Harry Moekardano. Dat past eigenlijk niet binnen de rekruteringsvoorschriften, die uitgaan van rassenscheiding, maar nood breekt wet. Binnen de gehele RAF heeft slechts een klein gedeelte van de manschappen een donkere huidskleur. Aan het begin van de oorlog is namelijk pas de zogenoemde 'colour ban' (alleen puur-Europeanen werden toegelaten) opgeheven.

Indonesiërs

Al in 1938, in het jubileumnummer van het orgaan *Indonesia* van de nationalistische studentenvereniging in Nederland Perhimpunan Indonesia (PI), wijst bestuurscommissaris Mohammed Ildrem op de 'verschrikkelijke en barbaarse Joden-vervolgingen in Duitsland'. In dit nummer – en in vele daarna – kondigt het bestuur aan dat zij naar een onafhankelijke Indonesische staat streeft. Maar eerst moet een andere strijd worden geplecht, die tegen het fascisme.

Tussen de 60 en 100 Indonesiërs, voornamelijk studenten, zijn daarop onder de paraplu van PI in meer of mindere mate betrokken bij verzetsactiviteiten. De Molukse Evy Poetiray is een van hen. Ze vertelt: 'Het was goed georganiseerd. Van vijf mensen had alleen één persoon contact met de leiding van Perhimpunan Indonesia. We kwamen elke week bij elkaar. Naast politieke scholing kregen we opdrachten: dus jij moet dit doen en jij dat. Hier zijn twee Joden, die moet je opbergen. Of hier is een Indonesiër die je moet verbergen. Wij Indonesische studenten waren zeer intiem met de makers

Eftal van de Haagse voetbalvereniging Quick, met in het midden Victor Makatita

Foto: Haagse Gemeente / dflr

van de illegale bladen *Vrij Nederland*, *De Waarheid* en *Het Parool*. Die bladen verspreiden was erg gevaarlijk, maar ik was jong en ik durfde. Hoe gevaarlijk het is, beschrijft de Javaan Soeripno in *Indonesia* van 1 september 1945: "Henk van de Bevrijding" zoals Irawan beter bekend (en bemind) was in illegale kringen (...) was belast met de technische verzorging van ons ondergronds blad. Hij was "directeur" en "administrateur", hij zorgde voor machines, papier en radiotoestellen, en hij sjouwde ze dikwijls zelf, per bakfiets, handkar of koffer. Weer of geen weer, gevaar of geen gevaar, bij nacht en ontij, Henk was steeds in touw. Nauwgezet kweet hij zich van zijn taak.

Op 13 januari 1945 stapte Irawan Soejono in Leiden op de fiets met een juist gerepareerde stencilmachine, die weer gebruikt moet worden voor de productie van illegale drukwerken. Onderweg stuit hij op een Duitse patrouille en wordt doodgeschoten.

Sporthelden

De Molukse KNIL-cadet Victor Makatita voert in Den Haag opdrachten uit voor de Ordedienst, de grootste verzetsorganisatie tijdens de oorlog. Als

de grond te heet onder zijn voeten wordt, tracht hij Engeland te bereiken via Zwitserland. Maar hij wordt in Frankrijk onderschept en geëxecuteerd. Makatita geniet grote bekendheid bij de Haagse jeugd als voetballer van Quick. Het bericht van zijn dood doet het animo onder hen flink slinken om via de landroute naar Engeland te ontkomen. De chef-staf van de Ordedienst is bij aanvang luitenant-kolonel der marechaussee Pierre Versteegh, Hij is een Indo en een bekend dressuurruiter, won brons op de Olympische Spelen van 1928 in Amsterdam. Op 12 september 1941 stormt een arrestatieteam het huis van Versteegh in Hilversum binnen en hij wordt afgevoerd naar het 'Oranje-hotel' in Scheveningen. Hij wordt ter dood veroordeeld en het vonnis wordt op 3 mei 1942 voltrokken in Sachsenhausen, onder de rook van Berlijn waar hij in 1936 nog aan de Olympische Spelen deelnam.

Hans Geul was eveneens in 1936 aanwezig in Berlijn, als reserve voor de sprintploeg die het opnam tegen het Amerikaanse team met Jesse Owens. De Indische atleet Geul wordt in 1943 gearresteerd nadat hij heeft deelgenomen aan de geslaagde

Anda Kerkhoven

moordanslag op een verrader in Amsterdam. Hij vindt de dood voor het vuurpeloton in de duinen van Overveen.

Vrouwen

Zoals het voorbeeld van Evy Poetiray al aantoonde, het zijn niet alleen mannen uit Nederlands-Indië die zich hebben verzet tegen de Duitse bezetter. Naar de Indische Anda Kerkhoven is onlangs een gebouw vernoemd op de campus van Rijksuniversiteit Groningen. Zij studeert in die stad als de oorlog uitbreekt en treedt toe tot het verzet. Kerkhoven maakt deel uit van de verzetsgroep 'De Groot', die zich bezighoudt met het vervalsen van voedselbonnen en persoonsbewijzen. De groep wordt verraden en opgerold. Zij komt in het beruchte Scholtenhuis terecht en op 18 maart 1945 wordt zij geëxecuteerd op de grens van Haren en Glimmen. Zij is de enige Groningse studente die dat is overkomen.

Een verre nicht van haar, Jacoba van Tongeren, ook geboren in Nederlands-Indië, helpt de redactie van het illegale *Vrij Nederland* aan de financiële middelen om dat blad te produceren. Zij geeft daarnaast leiding aan een grote verzetsorganisatie in Amsterdam. Naar haar is een brug vernoemd in de hoofdstad.

Andere vrouwen uit Nederlands-Indië helpen Joden onderduiken, zoals een Indische verpleegster in Den Haag. 'In 1942-1943 heeft mevrouw Sara Walbeehm (...) in haar flat Reinkenstraat no.19 te 's Gravenhage onderdak verleend aan een groot aantal ondergedoken Joden. In de nacht van 22 op 23 maart 1943 hebben Kock en zijn medewerkers een inval bij haar gedaan, en alle op dat ogenblik aanwezige Joden (25 personen, onder wie een baby) en mevrouw Walbeehm zelf meegenomen. Van de Joden is niemand teruggekeerd.' (Uit het *Weinreb-rapport*). Sara 'Mies' Walbeehm keert wel terug van gevangenschap in Kamp Vught, maar haar verhaal wordt pas na haar dood bekend.

Programma van een Indonesische kunstavond ten bate van oorlogsslachtoffers, 13 juli 1940.

Over de auteur

Herman Keppy is journalist en schrijver. Zijn onderzoek naar het Indisch en Indonesisch verzet leidde in 2019 tot het boek *Zijn jullie kerels of lafaards. De Indische en Indonesische strijd tegen de nazi's 1940-45*.